

ماجرای چیست؟

آیا اجرای «طرح‌های خوداشتغالی» می‌تواند گامی در جهت رفع بیکاری باشد؟

بهبود کسب و کار

عکس: سعید غلامحسینی / شرفند

فاطمه صفری - شهروند - خوداشتغالی موضوعی که این روزها دوباره نقل و نبات مجالس شده، از دولت اصلاحات تاکنون در قالب طرح‌های مختلف اجرایی شده است. طرحی که با گذر از نیمه‌های تیر به تصویب رسید و اکنون انتقادات بسیاری به آن وارد شده است. این طرح در قالب برداشت ۱،۵ میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی برای ایجاد اشتغال در مناطق روستایی است. اگرچه لایحه حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری برای نخستین بار در سوم خردادماه امسال به صحن علنی مجلس رفت؛ اما با وجود آن که نمایندگان کلیات آن را به تصویب رسانده بودند، باید به بررسی جزئیات این لایحه می‌پرداختند، به همین جهت این لایحه به کمیسیون برنامه و بودجه ارجاع داده شد، چراکه علی‌الریحی دلیل این امر را مشکل در سازوکار ماده یک این لایحه می‌داند. به همین جهت در نیمه‌های تیرماه با حضور ۲۰۷ نماینده ماده یک این لایحه با ۱۶۳ رأی موافق، ۳۳ رأی مخالف و چهار رأی ممتنع به تصویب رسید. براساس ماده یک این لایحه به منظور تحقق اهداف سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به صندوق توسعه ملی اجازه داده می‌شود تا با هدف ارتقای تولید و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با تصویب هیأت‌آمنای صندوق، معادل ریالی یک میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار از منابع صندوق به صورت قرض‌الحسنه نزد بانک‌های ذیربط تسهیل شده شود، البته باید در نظر داشت که این طرح تنها شامل شهرها و روستاهای زیر ۱۰ هزار نفر جمعیت می‌شود. همچنین طرح‌های ناکافی که در گذشته برای رفع بیکاری در نظر گرفته می‌شد، نباید از یاد برده، تجربه‌های تلخی که به موجب آن بسیاری افراد اجرایی شدن لایحه را به عنوان نقطه قوت برای دولت روحانی می‌دانند، دولتی که وزیر کارش مخالف با اجرایی شدن آن است، اما مجلس پایبندی خود را به آن حفظ کرده و به تصویب رسید.

بدهکاری روستاییان

حالا که بحث از اجرایی شدن این طرح است دو طیف موافق و مخالف را به دنبال دارد. طیف نخست بر این باور تکیه زده‌اند که در رویارویی با بحران بیکاری این طرح راهی برای نجات جوانان از معض بیکاری است، درحالی که وزیر کار یعنی علی ربیعی به تنها این موضوع را اهنگاش نمی‌داند،

بلکه «پرداخت تسهیلات اشتغال از نوعی تهدید مالی و بدهکار کردن روستاییان به بانک‌ها» می‌داند. اگرچه ربیعی به‌عنوان وزیر کار با اجرای این طرح صراحتاً مخالفت کرده، اما هیچ تأثیری در روند تصویب آن نداشته است. دلیل مخالفت ربیعی با این طرح «دادن وام برای ایجاد اشتغال روستایی، بدون فراهم کردن زیرساخت‌های مناسب برای رونق چنین اشتغال‌هایی سبب شده است برخی روستاییان به بانک‌ها نیز بدهکار شوند. پیش از این هم نمونه‌ای از وام‌های زودبازده به روستاییان داده شده و این نوعی تهدید مالی برای روستاها» بیان شده است.

خوداشتغالی بدون ریسک

اگرچه ایران دومین آمار خوداشتغالی را به خود اختصاص داده است، اما هزینه‌بر بودن آن

موجب شده انگیزه و ریسک‌پذیری در حوزه اشتغالزایی شدت کاهش پیدا کند. اما موضوعی که در این میان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است این که خوداشتغالی در کشورها خبر از ناسامانی اقتصادی می‌دهد. کم نیستند کسانی که به خوداشتغالی دست زده‌اند و سرانجامی تلخ در انتظارشان بوده و نتوانسته‌اند به راهی که در پیش گرفته‌اند، ادامه دهند. اما از دیگر سو افرادی که دست به کار خوداشتغالی می‌زنند، این موضوع را وسیله‌ای برای تعادل میان کار و زندگی‌شان می‌دانند و دیگر افراد تنها و تنها بنا به شرایط ناسامان اقتصادی و بحران کار به خوداشتغالی دست می‌زنند.

راهی برای بهبود کسب و کار

اما باید در نظر داشت با وجود آن که بسیاری

نگاه مخالف

۳

مهدی سلطان محمدی، اقتصاددان | اشتغالزایی موضوعی است که از دیرباز تاکنون مورد بحث بوده است. مهدی سلطان محمدی،

بخش پول، اشتغالزایی نمی‌کند

طریق نمی‌توان شغل پایدار ایجاد کرد، چرا که لازمه شغل پایدار شرایط مناسب کسب و کار در جامعه است که از این طریق بتوان شرایط سرمایه‌گذاری را فراهم کرد و کنشگران اقتصادی، کسانی که ایده، فکر و برنامه‌ای را دنبال می‌کنند، بتوانند براساس فرصت‌هایی که در جامعه ایجاد شده سرمایه‌گذاری‌های سودده انجام دهند و بازدهی لازم را داشته باشند» سلطان محمدی ضمن تأکید بر سوددهی اشتغال در این زمینه توضیح داد: «دولت باید شرایطی را برای سرمایه‌گذاری فراهم کند، اعتباراتی بگیرد که سرمایه‌گذاری، سوددهی را به دنبال داشته باشد و از این طریق شغل پایدار ایجاد شود. اما اگر بخواهیم پول بخش کنیم و به افراد شغل‌های صوری ایجاد کنیم، از این بخش سرمایه ملی استفاده می‌کنند و اشتغالی ایجاد نمی‌شود.» این اقتصاددان با توضیح این که در جای‌جای دنیا شرایط را برای سرمایه‌گذاری فراهم

اقتصاددان در این زمینه معتقد است: «طرح‌های اشتغالزایی طرح‌هایی هستند که دولت‌ها از دیرباز تاکنون دنبال می‌کنند و هر بار دولت‌مداران احساس رسالت می‌کنند که باید ایجاد شغل کنند. بحث بر سر این بوده است که دادن مشوق‌های اعتباری به اقشاری را باید در نظر داشت اما فارغ از این که ایجاد شغل نمی‌شود، تنها روی کاغذ ایجاد شغل می‌کنند.»

این اقتصاددان با ابراز تأسف در این زمینه ادامه داد: «متأسفانه این موضوع را در نظر ندارند که از این راه منابع باارزش ملی از بین می‌رود و نتیجه‌ای به دنبال ندارد، زیرا از این

نگاه کارشناس

۵

ناصر موسوی لارگانی، نایب رئیس کمیسیون اقتصادی | طرح‌هایی است که پس از تصویب حواشی زیادی را به دنبال

داشته است، چراکه چنین موضوعی از اهمیت بالایی برخوردار است و قرار بر آن شده تا بتواند گرهی از مشکلات جوانان جویای کار باز کند. ناصر موسوی لارگانی، نایب‌رئیس کمیسیون اقتصادی در این زمینه معتقد است: «طرح ایجاد اشتغال در روستاها و شهرهای زیر ۱۰ هزار نفر در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. طرحی که با اجازه مقام معظم رهبری، یک‌ونیم‌میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی توسط مجلس برداشت شود و سطح اشتغال را در شهرها و روستاهای زیر ۱۰ هزار نفر برای جوانانی که جویای کار هستند و توان ایجاد اشتغال برای خود و دیگران را دارند، بالا ببرد.»

نایب‌رئیس کمیسیون اقتصادی با اشاره به این که اهمیت نظارت مشروط بر آرایه وام اشتغال می‌تواند کمک بزرگی به جوانان جویای

کار کند، در این زمینه ادامه داد: «تکته‌ای که در این مقوله می‌تجد و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، این که هر زمان وام اشتغال یا بنگاه‌های زودبازده ایجاد می‌شود، با نظارت کافی بر اجرای امور و فرد متعهد می‌توان امید داشت که به اندازه کافی اشتغال ایجاد کرد. به‌عنوان مثال فردی که متعهد شده که کارگاهی برای بسته‌بندی کالا ایجاد کند که به مرور زمان می‌تواند این کارگاه را افزایش دهد و در ایجاد اشتغال موثر واقع شود، همچنین می‌تواند به‌عنوان گام موثری در افزایش تولید به حساب آید.»

این نماینده مجلس در این زمینه ادامه می‌دهد: «اما اگر وام بدون نظارت پرداخت شود، قطعه‌دهای از این وام در مسیر دیگری استفاده می‌کنند، به‌عنوان مثال کمیته امام خمینی (ره) در سطح کشور اشتغالزایی خوبی را ایجاد کرده، زیرا بررسی‌ها نشان می‌دهد افرادی که از کمیته امداد وام دریافت کرده‌اند، به واسطه نظارتی که وجود داشته و بازرسی‌هایی که انجام می‌گرفته، تقریباً توانسته موفق عمل کند و درصد خطای بسیار پایین را دارد آن هم به علت نظارت بالایی که بر امور دارد. به همین جهت کسانی که وام دریافت کرده‌اند، در ایجاد اشتغال و بازپرداخت

پیشینه

۲

۲۵ سال نابسامانی

بیکاری موضوع جدیدی نیست و از دهه ۷۰ گریبانگیر جامعه ما شده است؛ جامعه‌ای که به دلیل ورود جمعیت کثیری به بازار کار، طرح اعطای وام خوداشتغالی در آن به اجرا درآمد که چنگی هم به دل نزد و نتوانست در توسعه اشتغالزایی و باز شدن فضای کار موثر واقع شود. هدف از اجرای این طرح ایجاد فرصت شغلی برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی کوچک و زودبازده افسردگی بود که به هر دلیلی شغل خود را از دست داده یا با وجود دارا بودن مهارت، بیکار بودند. بر پایه این طرح به هر فرد متقاضی بسته به طرح پیشنهادی و ابزار مورد نیاز تا سقف ۳ میلیون تومان وام کم‌بهره اختصاص می‌یافت که این طرح هم به درستی محقق نشد و ناکارآمدی خود را نشان داد. اما این پایان راه نبود، زیرا در سال ۸۰ دولت طرح ضربتی اشتغال را پیش گرفت. در آن زمان هدف از این طرح ایجاد فرصت‌های شغلی سریع و زودبازده و اصلاح اعطای وام خوداشتغالی بود که طرح ضربتی اشتغال را با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، بانک مرکزی و وزارت کار و امور اجتماعی به‌عنوان متولی اجرای طرح تدوین کرد و کارفرمایان می‌توانستند با جذب نیروی

کار تا سقف ۳ میلیون تومان وام با بهره ۴ درصد دریافت کنند و در ضمن از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما معاف شوند. این طرح با بودجه ۶۰۰ میلیارد تومانی با هدف ایجاد ۳۰۰ هزار شغل ضربتی در سال ۱۳۸۱ به اجرا درآمد که موفقیت چندانی را به خود اختصاص نداد. براساس کار آمدن دولت احمدی‌نژاد بنگاه‌های زودبازده جایگزین این طرح شد که عملاً تفاوتی با این طرح نداشت، اما آن هم به شکست انجامید و نتوانست فرصت شغلی جدیدی را ایجاد کند. نگاهی به نرخ اشتغال در طول فعالیت هشت ساله دولت‌های نهم و دهم نشان می‌دهد جمعیت شاغل کشور از ۲۰ میلیون و ۶۱۸ هزار نفر در نخستین سالی که احمدی‌نژاد ریاست‌جمهوری را به دست گرفت یعنی ۱۳۸۴ و پس از هشت سال یعنی ۱۳۹۱ به ۲۰ میلیون و ۶۲۸ هزار نفر رسید؛ یعنی در طول هشت‌سال فقط ۱۰ هزار نفر به جمعیت شاغل کشور افزوده شد، درحالی که دولت مکلف بود سالانه برای حدود ۷۰۰ هزار نفر اشتغالزایی کند. بنابراین با وجود اجرای طرح گسترش بنگاه‌های زودبازده و کارآفرین، در طول فعالیت هشت ساله دولت‌های نهم و دهم نرخ اشتغال تقریباً صفر بود.

عکس: نسیم غلامحسینی / شرفند

تجربه دیگران

۶

نگاهی به خوداشتغالی سایر کشورها

معمولاً در کشورهایی که اقتصادشان نابسامان است، خوداشتغالی بیشتر به چشم می‌خورد و مردم برای تأمین معاش خود مجبور به خوداشتغالی هستند. پاراگوتنه در زمینه خوداشتغالی جایگاه نخست را به خود اختصاص داده، زیرا عمده فعالیت پاراگوتنه بر پایه کشاورزی و دامپروری است. خوداشتغالی مردم این کشور نیز بیشتر شامل کشاورزی و کار در مزرعه است. آمارها حاکی از آن است که حدود ۴۴ درصد از نیروی کار در این کشور در کسب و کارهای شخصی مشغول به فعالیت هستند.

الجزایر دیگر کشوری است که نرخ خوداشتغالی در این کشور ۲۷،۵ درصد از جمعیت کار است. نکته قابل توجه در این کشور این است که بیش از نیمی از نرخ خوداشتغالان را زنان تشکیل می‌دهند، همچنین نرخ بیکاری در الجزایر به‌طور مدام در حال افزایش گزارش شده است.

خوداشتغالی در آنها به چشم می‌خورد می‌توان به مقدونیه و مالزی اشاره کرد. نرخ خوداشتغالی در مقدونیه حدود ۲۶،۷ درصد است که این نرخ معادل یک‌سوم از جمعیت بیکار در این کشور عنوان شده است. خوداشتغالی در مالزی به ۲۴،۹ درصد می‌رسد. همچنین نباید از یاد برد که مالزی به نسبت باقی کشورهای نام برده در این لیست دارای اقتصادی توسعه‌یافته‌تر است و بر همین اساس نرخ پایین‌تری در خوداشتغالی دارد. افزایش نرخ خوداشتغالی در کشورها، اثرات زیادی دارد و می‌تواند نشان‌دهنده اقتصاد شکست‌خورده یا توسعه‌یافته باشد. به نظر می‌رسد، افراد برای مقابله با اقتصاد ضعیف و بیکاری در کشورشان به کسب و کارهای شخصی روی می‌آورند. بسیاری از کشورها که در حال توسعه صنایع و تکنولوژی هستند، گرایش زیادی به کاهش خوداشتغالی از خود نشان می‌دهند. البته در بسیاری از کشورها مانند ایران به دلیل تقویت پتانسیل‌های موجود با برنامه‌ریزی‌های آموزشی و سیاست‌های اقتصادی، آن است که خوداشتغالی در پاناما به دلیل گسترده‌بودن اقتصاد غیررسمی در این کشور است. نرخ خوداشتغالی در این کشور دقیقاً

معمولاً در کشورهایی که اقتصادشان نابسامان است، خوداشتغالی بیشتر به چشم می‌خورد و مردم برای تأمین معاش خود مجبور به خوداشتغالی هستند. پاراگوتنه در زمینه خوداشتغالی جایگاه نخست را به خود اختصاص داده، زیرا عمده فعالیت پاراگوتنه بر پایه کشاورزی و دامپروری است. خوداشتغالی مردم این کشور نیز بیشتر شامل کشاورزی و کار در مزرعه است. آمارها حاکی از آن است که حدود ۴۴ درصد از نیروی کار در این کشور در کسب و کارهای شخصی مشغول به فعالیت هستند.

دیگر کشوری که در زمینه خوداشتغالی از فعالیت بسزایی برخوردار است و آمار این کشور نشان می‌دهد حدود ۳۶ درصد از افراد در مشاغل شخصی به سر می‌برند و کارشناسان علت این امر را افزایش رکود اقتصادی می‌دانند، به همین جهت اکثریت افراد این کشور در بخش کشاورزی و جنگلداری مشغول به کار هستند. اما باید در نظر داشت که خوداشتغالی در این کشور با چالش‌هایی روبه‌رو است که می‌توان به مالیات‌های گزافی که به خوداشتغالان یونانی تعلق می‌گیرد، اشاره کرد.

ترکیه از دیگر کشورهای است که آمار بالایی را در خوداشتغالی به خصوص در بخش کشاورزی به خود اختصاص داده است و نرخ خوداشتغالی در این کشور به ۳۳،۹ درصد می‌رسد و نزدیک به ۲۹،۵ درصد آن در بخش کشاورزی به فعالیت مشغول شده‌اند. در ترکیه خوداشتغالی را به کاهش اختصاص داده، داریم. «متفق‌ضمن تأکید بر اهمیت چگونگی اجرای این موضوع بیان کرد: «چگونگی اجرای این موضوع تکلیف دولت و دستگاه‌های اجرایی است؛ زیرا مهم است که دولت و دستگاه‌های اجرایی به ایجاد اشتغال پایدار منجر شوند که این موضوع از سیاست‌های اجرایی و نحوه پرداخت و نظارت بر آن است تا بتوانند منابع مالی را به کار گیرند.»

سخت‌گویی کمیسیون برنامه و بودجه یا یادآوری اینکه تجربه وام‌های خوداشتغالی در دولت‌های گذشته را نباید از یاد برد، در این زمینه توضیح داد: «ما در دولت‌های گذشته نیز شاهد چنین مقولاتی بوده‌ایم که نام‌های دیگری را در ذهنمان مانده است؛ نتوانستند در راستای ایجاد شغل گامی موثر بردارند و به مسیرهای دیگری سوق پیدا کردند به همین جهت‌ها در مجلس به هنگام تصویب این لایحه سعی کردیم قیدبندی‌هایی را قرار دهیم تا مانع انحراف احتمالی منابع شود؛ دولت در این زمینه باید نظارت کافی داشته باشد که هم در مصارفی پیش‌رو که ایجاد شغل شود هم بر اجرای آن نظارت کافی داشته باشد؛ در نتیجه این منبع مالی می‌تواند در سراسر کشور به‌ویژه روستاها موثر واقع شود.»

نگاه موافق

۴

منبع مالی راهی برای اشتغال

محمد مهدی مفتاح، سخنگوی کمیسیون برنامه و بودجه | اگرچه بسیاری از صاحب‌نظران بر این باور تکیه زده‌اند که

اختصاص ۱،۵ میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی برای ایجاد اشتغال در مناطق روستایی نمی‌تواند در ایجاد اشتغال موثر واقع شود، اما محمد مهدی مفتاح، سخنگوی کمیسیون برنامه و بودجه در این زمینه نظری متفاوت دارد و معتقد است: «یکی از مهمترین عوامل ایجاد اشتغال، ظرفیت و منبع مالی است، اما برای گسترش این اشتغال باید علاوه بر این موضوع شرایط لازم را فراهم کرد، طبیعتاً آنچه به نظر می‌رسد دولت ۱،۵ میلیارد درابه ۳ میلیارد افزایش می‌دهد. سخت‌گویی کمیسیون برنامه و بودجه با اشاره به این که بانک‌هایی که چنین منابعی را پرداخت می‌کنند، خود باید به همان اندازه منابع در اختیار داشته باشند، در این زمینه توضیح داد: «بانک‌هایی که وجوه را پرداخت می‌کنند خود معادل آن را سرمایه‌گذاری می‌کنند پس ما یک منبع مالی مناسبی را برای ایجاد اشتغال در اختیار داریم.» مفتاح ضمن تأکید بر اهمیت چگونگی اجرای این موضوع بیان کرد: «چگونگی اجرای این موضوع تکلیف دولت و دستگاه‌های اجرایی است؛ زیرا مهم است که دولت و دستگاه‌های اجرایی به ایجاد اشتغال پایدار منجر شوند که این موضوع از سیاست‌های اجرایی و نحوه پرداخت و نظارت بر آن است تا بتوانند منابع مالی را به کار گیرند.»

سخت‌گویی کمیسیون برنامه و بودجه یا یادآوری اینکه تجربه وام‌های خوداشتغالی در دولت‌های گذشته را نباید از یاد برد، در این زمینه توضیح داد: «ما در دولت‌های گذشته نیز شاهد چنین مقولاتی بوده‌ایم که نام‌های دیگری را در ذهنمان مانده است؛ نتوانستند در راستای ایجاد شغل گامی موثر بردارند و به مسیرهای دیگری سوق پیدا کردند به همین جهت‌ها در مجلس به هنگام تصویب این لایحه سعی کردیم قیدبندی‌هایی را قرار دهیم تا مانع انحراف احتمالی منابع شود؛ دولت در این زمینه باید نظارت کافی داشته باشد که هم در مصارفی پیش‌رو که ایجاد شغل شود هم بر اجرای آن نظارت کافی داشته باشد؛ در نتیجه این منبع مالی می‌تواند در سراسر کشور به‌ویژه روستاها موثر واقع شود.»

منابع دیگر

۷

روزنامه «شهروند» برای دستیابی راحت‌تر و سریع‌تر مخاطبان و علاقه‌مندان به مطالعه در رابطه با این که آیا طرح خوداشتغالی می‌تواند در ایجاد شغل موثر واقع شود؟ اقدام به تهیه منابع دیگر کرده است. به همین جهت اگر به این موضوع علاقه‌مند و مایل هستید مطالب بیشتری در این زمینه بخوانید، می‌توانید به آدرس‌هایی که در زیر آمده است، مراجعه کنید.

www.afkarnews.ir/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D8%BC-4/624247

خبرگزاری مهر

www.mehrnnews.com/news/4112810

خبرگزاری تسنیم

www.tasnimnews.com/fa/news/1396/03/07/1421554

خبرگزاری مهر

www.mehrnnews.com/news/4085334